

Sandra Ballif otkriva arturijanski ostatak (možda točnije reliktni) u jednoj apalačijskoj besmislenoj (»nonsens«) baladi.

L. Vargyas, poznati mađarski stručnjak za usmene balade, izdvaža dvije reprezentativne zbirke balada: *Danmarks gamle Folkeviser (DGF)* i Childovu *The English and Scottish Popular Ballads (Child)* i promatra ih kao izvorišta pri određivanju baladnog žanra.

Referat S. G. Armistead glasi *Menendez Pidalova zbirka španjolskožidovskih balada i njezina važnost za panevropska istraživanja balada*.

B. Beatie izlaže a ujedno i predlaže funkcionalni sistem klasifikacije balada (referat nosi naziv *Tradicija strukture i struktura tradicije*).

Istraživači španjolske usmene književnosti naći će nov poticaj u referatu Ruth Webber *Prologomena uz studij narativne strukture hispanjske balade*. E. Sonderholm govori o značenju najstarijih rukopisa danskih balada za datiranje baladne vrste.

Prilog K. I. Hildemana govori o odnosu historije i historijskih balada (na primjerima iz skandinavske građe). Referat Anneli Apslund glasi *Metamorfoza finske balade* (to je ustvari sažet i vrlo cjelovit prikaz razvoja finske balade). Na kraju, šarolikost problema ovog skupa pridonosi i nov komparativni prilog R. L. Wrighta *Skandinavski, nje-mački, irski, engleski i škotski emigrantski napjevi: nekoliko usporedbi*.

Iz referata se vidi da ključni problemi vezani uz studij balada još uvijek dovoljno potiču istraživače na traženje novih rješenja (tako pitanje porijekla i širenja balada, odnos usmenog i pisanog oblika, pitanje stila balada i klasifikacije). Ta kvaliteta u analizi sigurno je i odraz činjenice da balada zauzima reprezentativno mjesto u ranoj fazi folkloristike a i danas okuplja ve-

lik broj specijaliziranih stručnjaka, kojima je istraživanje balada osnovna istraživačka djelatnost.

Nives Ritig-Beljak

Ukrainische Märchen, Herausgegeben von Bohdan Mykytiuk, Die Märchen der Weltliteratur, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf-Köln 1979, 286 str.

Ovaj je izbor ukrajinskih priča zamišljen kao antologija koja bi stranom čitaocu, u prvom redu nje-mačkom, pružila povijesni i geografski presjek ukrajinskih priča, njihov specifični kolorit, ali i današnju pripovjedačku situaciju. Vrlo velik i bogat kompleks ukrajinskih priča, sa svom svojom višeslojnošću i originalnošću materijala, gotovo se uvijek dovodio u vezu sa susjednim ruskim materijalom i neminovno su se nametale komparacije, najčešće na štetu ukrajinskog. Naime, već je 1834. godine Ismail I. Sreznevski pisao da ukrajinske priče nisu tako pravilne po svojim formalnim obilježjima kao ruske (formulni počeci i završeci, tročlanost radnje i sl.), već da su mnogo jednostavnije, da im je jezik običan, da su sklonije improvizacijama i bogatoj fantaziji. Te je razlike Savčenko tumačio i različitim kontinuitetom pripovjedačke tradicije u Ukrajinaca i Rusa. Ruskim su pričama naime još u 17. st. definitivan čvrst oblik davali profesionalni pripovjedači, dok su ukrajinske imale drukčiju povijest.

Postojanje folklorne priče kao književne vrste može se u Ukrajini posrednim putem dokazati već iz vremena prvih pisanih spomenika. Autor navodi brojne dokaze o njezinu postojanju već od 10. st., dakle iz doba Kijevskog carstva, pa sve do 20. st. U tih deset stoljeća prostorom Ukrajine prošli su Mongoli, vladali su litavski knezovi; šesnaestim stoljećem dominiraju polonizacija i nastojanje da se ukrajinska crkva pripoji rimskoj crkvi s jedne strane, te prodor Tatara i Turaka s Krima s druge strane.

Sav taj šaroliki slijed vladara i utjecaja odražava i usmena proza. Tako je npr. sadržaj kronike iz 992. godine o dvoboju nepoznatog kijevskog štavioca kože s ratnikom iz plemena Pečenega, u kojemu pobjeđuje štavilac, vjerojatno bio predloškom za priču o štaviocu kože Kirilu koji je pobijedio zmaja i oslobodio kraljevu kćer. U drugoj polovici 19. st. zabilježeno je u Ukrajini šest varijanti te priče. Iz 16. st. datiraju brojne legende o božjoj kazni što sustiže one koji surađuju s Rimom i izdaju svoju crkvu, zatim o ikonama što plaću te o razorenim crkvama; turski su utjecaji najevidentniji u šaljivim pričama.

Od 63 teksta objavljena u ovoj knjizi 48 ih je preuzeto iz najpoznatijih zbirki usmenih priča zabilježenih između 1850. i prvog svjetskog rata. Sustavno bilježenje i objavljivanje priča u Ukrajini i počinje u četrdesetim godinama prošlog stoljeća. Trinaest priča zabilježio je magnetofonski sam autor između 1967. i 1977. godine i prvi su put publicirane upravo u ovoj knjizi. Šteta je što autor nije objavio i neke priče zabilježene u SSSR-u poslije prvog svjetskog rata, pa u materijalu ne bi bilo praznine od pedesetak godina. Pohvalno je što je autor nastojao prikazati i pripovjedački repertoar Ukrajinaca izvan granica današnje Ukrajine. Od 63 teksta 40 ih je iz Sovjetske Ukrajine, 13 iz graničnih područja, gdje Ukrajinci žive unutar drugih etničkih grupa, 9 ih je iz Kaniže u Hrvatskoj, a jednu je priču kazivao povratnik iz Kanade.

Autor je u zbirku nastojao uključiti što veći broj motiva: ima vrlo mnogo legendarnih priča, šaljivih, zatim priča o životinjama i vrlo, vrlo dugih bajki. Neki tipični likovi javljaju se u više priča, pa se npr. baba Jaga, koja je u istočnoslavenskim i zapadnoslavenskim pričama najčešće protivnica glavnom junaku priče, javlja i u priči br. 6 (*Pas Janko i njegova junačka djela*), zapisanoj 1898. godine u području današnje istočne Slovačke, i u priči br.

4 (*Ivanko i konj zlatnih žvala*), snimljenoj 1968. godine u Slovačkoj, a čest je lik i u povijesnim predajama. Baba Jaga u ukrajinskoj pripovjedačkoj tradiciji može imati različita imena: Hindži-baba, Jazi-baba, Ižuž-baba.

Za nas u Hrvatskoj možda su najinteresantnije priče iz Kaniže. Danas u tom selu, dvadesetak kilometara udaljenom od Slavenskog Broda, živi oko 350 Ukrajinaca, koji su amo stigli iz Galicije kao djeca još na početku stoljeća, ili su se tu rodili. U selu ima nekoliko izvrsnih kazivača, i oni ukrajinske priče koje su čuli od roditelja ili suseljana danas vrlo često, uglavnom unucima, pričaju hrvatski. Međutim, isto tako i neke hrvatske priče postaju dio pripovjedačkog repertoara na ukrajinskom jeziku, pa je kazivačica Sofija Sobotnicka istraživaču B. Mykytiuku ispričala predaju o kralju Midi, koju je čula od susjede.

Gotovo je svaki kazivač u selu poznavao priču br. 35 (*Kako je neka žena bila tri puta sahranjena*, AT 135 6A). Istraživač pretpostavlja da je priču iz Galicije donijela pokojna kazivačica Matus, a od nje ju je zatim preuzelo čitavo selo, jer se u pravilu pričala uz čuvanje mrtvaca. Priča govori o vojniku koji je dopust odlučio provesti u nekom bogatom selu umjesto da ode kući. Pred Uskrs dolazi u selo u kojemu su živjela dva brata: bogat i siromašan. Kada ga bogati tjera bez večere s praga svoje kuće i govori mu da ode njegovu siromašnom bratu, vojnik mu se odlučuje osvetiti. Krade njegovoj ženi košaru s hranom, namijenjenu sutrašnjem blagoslovu hrane, a zatim smišlja grotesknu priču s mrtvom staricom koju tri puta pokapaju. Dok priča tu priču ukrajinski, kazivačica je smješta u ovo današnje i vrijeme i prostor. Vojnik naime ujutro odlazi u susjedno selo, ali napominje da će se uveče vratiti na spavanje. Da bi nam pokazala kako je to moguće, kazivačica interpolira rečenicu: »... otišao je otprilike kao do Šumeća, a možda još i bliže, možda

tako daleko kao do Bebrine« (sela u okolici Kaniže) i time zapravo smješta radnju u svoje selo prema kome zatim i mjeri udaljenosti. Radnja zatim teče dalje prema svim pravilima priče, a završava lijepom završnom formulom u stihu.

Pogledajmo i priču br. 38 (*Ludi Petro, bogata breza i pop u volovskoj koži*), zapisanu isto tako 1967. godine u Kaniži. Napominjemo samo kao digresiju radi boljeg razumijevanja da od 13. st., prodorom Mongola u Ukrajinu, do 16. st. nastaju dume, lirsko-epske junačke pjesme, koje su formalno sličile bajkama: imale su početnu formulu, glavni je dio, koji je govorio o nekom događaju, recitiran, a na kraju je bila završna formula. Tri su sižea priče o popu u volovskoj koži zabilježena kao pripovjedne pjesme, a autor pretpostavlja da su slušatelji vjerojatno preuzeli siže i dalje ga prenosili kao prozu. Motiv je u Ukrajini u 19. st. bio vrlo raširen, a kazivačica iz Kaniže čula je priču od svoje bake. Tekst koji kazivačica govori 1967. godine u Slavoniji neminovno je doživio promjene u odnosu na svoje starije varijante. U priči je ludi Petro u šumi uz deblu breze svezao kozu i nakon dugo vremena dolazi na isto mjesto i traži da mu breza plati kozu, koju su u međuvremenu pojeli vuci. Zupuhao je vjetar, breza je zaškripala, i kazivačica izgovara neprevodivu onomatopeju »krrr«, a Petro, slijedeći zvukovnu asocijaciju te onomatopeje odgovara drvetu: »Ne, ona nije krepala...«, pri čemu riječ »krepala« kazivačica govori hrvatski, a objašnjava ga dodatnom ukrajinskom rečenicom: »Kada se naime jugoslavenski kaže krepala, to znači uginula«. Ili: na kraju te iste priče žena savjetuje mužu da popa obučena u volovsku kožu proda Ciganima, koji kupuju takve čudne stvari i time izvode razne predstave ili »kako se ovdje jugoslavenski kaže, cirkus«.

Mogli bismo gotovo u svakoj priči iz Hrvatske pronaći poneku od sličnih kazivačevih intervencija. Ti

postupci (stilistički manje ili više relevantni) mogu biti izazvani osuvremenjivanjem bajke — kada se upotrebljavaju hrvatski nazivi za tehničke pojmove (frižider, radio) jer kazivač ne poznaje njihove ukrajinske nazive, ali, kao u navedenim primjerima, hrvatski izrazi mogu pridonijeti boljem nijansiranju priče, njezinu uklapanju u sredinu u kojoj se kazuje. Takvo nešto pričanje zahtijeva aktivno poznavanje obaju jezika jer slične postupke kazivač provodi i pričajući ukrajinske priče hrvatskim jezikom. Interesantno je da u hrvatskom tekstu ukrajinski kazivači ostavljaju ukrajinska imena junaka, premda ih vrlo lako mogu prevesti na hrvatski, te time čuvaju i nešto od autentične atmosfere priče.

Napomenimo da je autor donio i vrlo iscrpne opise svojih kazivača, da je upozorio na promjene u pripovjedačkom materijalu u odnosu na starije zapise, u bilješcima je naveden popis varijanti i izvor za svaku priču, a Kurt Ranke ih je sve razvrstao po Aarne-Thompsonovu katalogu priča.

Ljiljana Marks

Märchen aus Australien. Traumzeitmythen und -Geschichten der australischen Aborigines, Herausgegeben von Anneliese Löffler, Die Märchen der Weltliteratur, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf — Köln 1981, 284 str.

Već sam podnaslov ovog sveska upućuje na to da za nj odabrane priče pripadaju jednom »snolikom vremenu« koje odgovara izvornoj tradiciji, još neokrnjenoj utjecajima evropskog kulturnog nasljeđa.

»Snoliko vrijeme« je uvjetan termin za jedno razdoblje koje domoroci sami smatraju svojim pravremenom i uza nj vezuju sve važne događaje svoje mitske povijesti. To je doba geneze, daleko prije doba čovjekova mišljenja, gdje se u snovima materijaliziraju zemlja, voda i nebo iz amorfno prastanja, a iz